

OSOBNOSTNÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PROCESY UČENÍ

Pedagogická psychologie

Úkoly pedagogické psychologie

- vysvětlovat,
 - ovlivňovat,
 - projektovat.
-
- *Hlavním posláním oboru tedy není objevovat věci jaké jsou, nýbrž jaké by mohly být.*
(Salomon, 2000)

Jaké jsou možnosti ovlivnění

- Empirické údaje a jejich uplatnění si snadněji představíme u změn
 - ▣ školního kurikula, učebních úloh, vyučovacích metod, učebnic, e-learningu a ICT...
- Jak je to s osobností?

Může se osobnost člověka vůbec měnit?

- V principu tři možné odpovědi:
 1. Osobnost se nemění, je stabilní; proto v psychologii používáme pojem osobnost.
 2. Osobnost se mění po celý život, vyvíjí se. V některých obdobích rychleji a výrazně, v jiných pomalu a téměř nepozorovaně.
 3. Osobnost má z hlediska struktury různé úrovně: některé se příliš nemění, jiné se mění výrazněji.
- Do značné míry i otázka vymezení klíčových pojmů (osobnost, změna, stabilita...)

Psychologická pojetí osobnosti – řada různých pojetí

- Rozdělení podle řady různých kritérií
- Podle Smékal (2005) – šest složek osobnosti:
 1. Stavba těla: *Jak vypadá?*
 2. Temperament: *Jak rychle a intenzivně prožívá, reaguje a jedná?*
 3. Zaměřenost: *Co chce a co nechce, za čím jde a co odmítá?*
 4. Schopnosti a dovednosti: *Co umí a dovede, co neumí a nedovede?*
 5. Charakter: *Jaký ten člověk je, co je zač?* (jeho mravní zásady, jeho pocit odpovědnosti...)
 6. Životní dráha: *Odkud a kam jde?*

Co je tedy osobnost

- V běžné mluvě pojem „osobnost“ spíše synonymem úspěchu
- Drapela (1997) subjektivně vnímána jako jednotný a pevný celek; ve skutečnosti spíše proces; dynamický zdroj chování, identity a jedinečnosti
- Helus (1982) osobností se člověk nerodí, nýbrž stává (tzv. potenciální osobnost)

Může se tedy osobnost měnit?

- Tři úrovně osobnosti (McAdams, 1994)
 - ▣ dispoziční rysy (dispositional traits)
 - ▣ osobní zaměření (personal concerns)
 - ▣ životní příběh (life narrative).

- Takže – ano i ne.

Dispoziční rysy (McAdams)

- Relativně nezávislé na vnějších vlivech a kontextu
- Zdrojem srovnání lidí mezi sebou
- Do jisté míry vrozené, během života relativně stabilní
- V psychologii označovány jako **rysy osobnosti**
 - např. Big Five (pětifaktorový model osobnosti - dimenze *neuroticismus, extraverze, otevřenost vůči zkušenosti, přívětivost, svědomitost*)

Osobní zaměření (McAdams)

- Co čeho chce člověk v určitém období svého života dosáhnout,
- Ale také, co nechce dělat, čemu se chce vyhnout.
- Konkretizace v podobě plánů, osobních cílů, i strategií.
- Kontextově ovlivněné i závislé
- Řada teorií např.: osobní usilování o něco (Emmons, 1986), perspektivní motivace člověka (Pavelková, 1990, 2002), osobní projekty (Palys, Little, 1983), aktuální životní úkoly (Cantor, 1990)
- Ovlivnitelné

Životní příběh (McAdams)

- Integrace, jednota, soudržnost dílčích složek, celková zaměřenost osobnosti, její životní směřování, smysl života.
- Tato úroveň se týká proměn jedincova „já“(self), včetně jeho identity.
- *Identita je zde chápána jako vnitřní, rozvíjející se příběh, který v sobě integruje rekonstruovanou minulost, vnímanou přítomnost a anticipovanou budoucnost do koherentního, životadárného mýtu; tento životní mýtus posiluje daného člověka (McAdams, 1994, s. 306)*

Životní příběh

- Výzkumy učitelů
 - ▣ Gavora, P. Výskum životného príbehu: učiteľka Adamová. *Pedagogika*, roč. 51, 2001, č. 3, s. 352-368. Dostupný z http://web.fhs.utb.cz/cs/docs/vyskum_ziv_prib.pdf
 - ▣ Lukas, J. Životní příběhy učitelů - od kvalitativního ke smíšenému výzkumnému designu . Kocurová Marie. In *Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu; sborník anotací 14 konference ČAPV*. 1. vyd., Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2006. s. 36-36. ISBN 80-7043-483-X. Dostupný z http://www.jlukas.cz/doc/pedagogicka/zivotni_pribehy_ucitelu.pdf
 - ▣ A řada dalších studií (Lazarová aj.)
- Výzkumy žáků
 - ▣ Dílčí aspekty; otevřené téma

Stabilita a změny

- V různých složkách osobnosti různé, i z hlediska rychlosti a obsahu (srv. novorozenec, kojeneček; dospívání...)
- Osobnost nemůže být rigidně stabilní; musí reagovat na změny v sociálním (aj.) okolí
 - ▣ Vývojová, sociální psychologie

Změny osobnosti

- nezbytné v případech, kdy se člověk ocitne před novým, závažným adaptačním problémem (Weinberger, 1994, s. 339). V zásadě tři možnosti
 - ▣ systematickým dlouhodobým úsilím lidí kolem jedince (rodičů, učitelů, psychologů, trenérů)
 - ▣ jednorázově - vlivem těžké životní události, zažitého traumatu (nemoc, úraz, vážná nemoc či úmrtí v rodině, dopravní neštěstí, přírodní katastrofa atp.)
 - ▣ z iniciativy jedince samotného, který se snaží sám na sobě pracovat.
 - Když vykrytalizuje jeho nespokojenost s dosavadním stavem – crystallization of discontent (Baumeister, 1994)

Facilitace změny

- Když jedinec očekává, že v daném aspektu osobnosti vůbec může dojít ke změně
- Otázka subjektivního vnímání změny

Literatura

- Drapela, V.J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997.
- Smékal, V. *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání. 2.*, opravené vydání. Brno : Barrister & Principal, 2004.